

FIREWALL DEMOKRACIE

Zborník príspevkov z XII. ročníka Medzinárodnej vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov organizovanej 19. mája 2023 Katedrou politológie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Inštitútom politických vied a verejnej správy Fakulty politológie a žurnalistiky Univerzity Marie Curie-Sklodowskej v Lubline, Katedrou politológie Filozofickej fakulty Univerzity v Miškovci, Fakultou regionálneho rozvoja a medzinárodných štúdií Mendelovej univerzity v Brne, Fakultou politických vied a diplomacie Vytautas Magnus University v Kaunase a OZ Res publica.

Martina HURČALOVÁ
Lukáš JAKABOVIČ
Jana KSEŇÁK GREGOVÁ
(eds.)

Košice 2024

Publikácia vychádza ako výstup grantového projektu VEGA č. 1/0321/21 - Výskum korelácií medzi deformáciami politického vedomia a nárastom politického extrémizmu u študentov stredných škôl Košického a Prešovského samosprávneho kraja.

VEDECKÍ REDAKTORI A ZOSTAVOVATELIA:

Mgr. Martina HURČALOVÁ
PhDr. Lukáš JAKABOVIČ, MBA
Mgr. Jana KSEŇÁK GREGOVÁ

VÝKONNÝ REDAKTOR:

Mgr. Martina Hurčalová

REDAKČNÁ RADA:

Dr. h. c. prof. PhDr. Marcela Gbúrová, CSc.	
prof. PhDr. Ján Lidák CSc.	Dr. Sándor Fekete
prof. PhDr. Jozef Lysý, CSc.	Dr. Aistė Žemaitytė
prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc.	Mgr. Ján Ruman, PhD
doc. PhDr. Marta Goňcová, CSc.	Mgr. Tomáš Dvorský, PhD
doc. Mgr. Gabriel Eštok, PhD.	Mgr. Peter Dubóczy, PhD.
doc. PhDr. Daniel Dobias, PhD.	doc. Mgr. Alexander Onufrák, PhD.
doc. PhDr. Jana Šutajová, PhD.	
doc. PhDr. Jozef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M	

RECENZENTI:

Dr. h. c. prof. Ing. Pavel Nečas, PhD., MBA
Dr. Ewelina Kancik-Koltun, PhD.

Tento text je publikovaný pod licenciou Creative Commons 4.0 - Attribution CC BY NC ND („Uveďte pôvod - Nepoužívajte komerčne - Nespracovávať“)

Za odbornú a jazykovú stránku tejto publikácie zodpovedajú autori príspevkov.

Dostupné od: 14.05.2024

Umiestnenie: www.unibook.upjs.sk

ISBN 978-80-574-0311-1 (e-publikácia)

OBSAH

Úvod.....	5
Militantní demokracie: firewall jako omezení základních občanských svobod?	
Josef SMOLÍK.....	8
Dimensions of the concept of sovereignty	
Sándor FEKETE.....	24
O krehkosti demokracie	
Tomáš JANČI.....	37
Rusko-ukrajinský konflikt	
Ilona MANKO.....	49
Konflikty, kritika a puč: Koniec Wagnerovcov	
Tomáš ĎURIŠ.....	57
Tvrdá a mäkká moc ako nástroje zahraničnej politiky USA	
Antonina OPALENYK.....	70
The paradigm of war in China	
Máté János TAKÁCS.....	86
China's social credit system	
Kitti KOLLÁRCSIK.....	101
Bicameralism and Democracy: Could an Upper House Put an End to Hungary's Democratic Decline?	
Bence Máté CSABAI	118
Is Hungary incompatible with liberal democracy?	
Daniel KISS.....	133
Právo v boji proti dezinformáciám	
Barbora KLÚČIKOVÁ.....	148

Problém využívania skráteného legislatívneho konania v podmienkach Slovenskej republiky	
Martina HURČALOVÁ.....	165
Konanie, sloboda a zodpovednosť ako atribúty človeka – Myslitelia minulosti v dnešnom svete	
Matúš ONDREJKA.....	181

Úvod

Vždy som fandila mladým ľuďom. Vždy ma zaujímali ich názory. Vždy ma zaujímalo, ako sa mladí ľudia pozerajú na svoju budúcnosť. Ako o nej premýšľajú, aké argumenty používajú v spore s tradičnými pohľadmi. Vysokoškolské prostredie je ideálnym laboratóriom na intelektuálny dialóg o budúcich podobách ľudskej spoločnosti. Ideálny v tom zmysle, že ide o najvyšší stupeň vzdelávacej inštitúcie, ktorá je predurčená na to, aby sa nej dosahovali špičkové vedecko-vzdelávacie výkony. Akademická pôda je priestorom pre zdravú, korektnú a argumentmi podloženú názorovú a postojovú súťaživosť. Vysokoškolskí študenti, najmä však študenti doktorandského štúdia, prípadne mladí pedagógovia majú všetky predpoklady a príležitosti realizovať svoje kreatívne vedecké myslenie. Čím bude kreatívnejšie, tým viac zaujmú odbornú komunitu, tým viac môžu pohnúť myslením, novými teóriami, metodologickými prístupmi a metodickými postupmi v danej oblasti vedeckého záujmu.

Prítomný zborník je zostavený z príspevkov prednesených na medzinárodnej študentskej konferencii, ktorá sa konala na pôde Katedry politológie FF UPJŠ v Košiciach a mala názov Firewall demokracie. Výskumne bola orientovaná na tému grantového projektu VEGA č. 1/0321/21 - Výskum korelácií medzi deformáciami politického vedomia a nárastom politického extrémizmu u študentov stredných škôl Košického a Prešovského samosprávneho kraja. Ide o tému, ktorá je síce výskumne orientovaná na relatívne úzku skupinu mladých ľudí, ale súčasne otvára veľké možnosti tvorivých odborných pohľadov na politický extrémizmus ako taký a na sociálne, etnické, etické, historické, psychologické a ďalšie kontexty tohto negatívneho javu v súčasnom svete. Otvorenou, ale veľmi dôležitou témou moderných demokracií, medzi ktoré treba rátať aj

štáty Európskej únie, je riešenie otázok eliminácie všetkých foriem neznášanlivosti, ktoré sa znepokojivo šíria po celej Európe, pričom sú nezlučiteľné s hodnotami Európskej charty základných práv.

Problém politického extrémizmu je veľmi skutočný a naliehavý na riešenie. Nachádzame sa v období hľadania príčin týchto javov a nástrojov ich eliminácie. Na úrovni Európskej únie a jej jednotlivých štátov sa vďaka rozsiahlej diskusii objavilo viacero dobrých návrhov s krátkodobou a dlhodobou etapou aplikácie: zvýšiť úroveň humanitného vzdelávania mladšej generácie; zintenzívniť dialóg medzi rôznymi kultúrami a rôznymi regiónmi; výraznejšie ako doteraz potláčať prejavy extrémizmu, násilia a neznášanlivosti; koordinovať protiextrémistické úsilie na európskej, vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni; zvýšiť kvalitu politickej kultúry; odstrániť legitimitáciu extrémistických politických síl a iné.

Nazdávam sa, že slovenská spoločnosť, ale nielen ona, v úsilí eliminovať prejavy politického a iných druhov extrémizmu ešte neobjavila výhody a prednosti participatívnej demokracie. Tento model demokratického spravovania vecí verejných stojí na presvedčení, že demokracia nie je len záležitosťou spôsobu vlády a politiky, ale aj kvality občianskeho života v jeho rozmanitosti a rôznorodosti. Dosiahnuť uvedenú kvalitu značí „vytvoriť“ väčšinu inovatívnych a flexibilných občanov, ktorí disponujú vysokou mierou sociálnej a emočnej inteligencie a rozvinutým kreatívnym a kritickým myslením, pričom v krízových situáciách, akými sú aj prejavy extrémizmu, sú psychicky a mentálne odolnejší a kreatívni v ich riešení.

Prednosťou prítomného zborníka príspevkov je najmä to, že ponúka ďalšie riešenia rozvoja demokracie v kontexte problematiky politického extrémizmu. Keďže politický extrémizmus je nadnárodným a nadštátnym javom, treba sa na neho pozeráť, ako som to už

naznačila, inou ako len regionálnou alebo národnou optikou. Zborník preto ponúka odborné pohľady nielen zo slovenskej, ale aj z českej, maďarskej a ukrajinskej strany. Najmä ukrajinský pohľad treba privítať, lebo ukazuje nielen na príčiny vojnového konfliktu na východe Ukrajiny, ale otvára priestor na iný rozmer vnímania politického extrémizmu. Politický extrémizmus má, ako ukazuje zborník, aj právny a etický a ideologický rozmer, pričom dôležitý je aj typ demokracie (liberálna, militantná...), ktorý rozvíja ten-ktorý štát.

Zborník príspevkov študentov a mladých vedcov, prevažne z oblasti politológie, ukázal, že demokracia môže byť funkčná len vtedy, ak sa problémy pomenujú pravými menami. Problémy s politickým extrémizmom, ale aj s inými formami názorov, postojov a aktivít, ktoré prekračujú rámec noriem akceptovaných väčšinou spoločnosťou, treba riešiť spoločným úsilím všetkých zainteresovaných strán, vrátane študentov a odborníkov aj z odboru politológia a iných spoločenskovedných odborov..

Košice 2023 Dr. h. c. prof. PhDr. Marcela Gbúrová, CSc.

Militantní demokracie: firewall jako omezení základních občanských svobod?

Josef Smolík

The paper will focus on introducing the concept of militant democracy, which has been discussed in the Czech academic environment for several years. The practices of militant democracy can be seen as a certain "firewall" against the weakening of the democratic foundations of the state. On the other hand, the practices of militant democracy are criticized for restricting basic human rights and freedoms (for example, freedom of expression, right of association, right of assembly, etc.). The text will cover selected aspects of these complicated debates.

Úvod

Pandemie Covid-19 (SARS-CoV-2) ukázala, že debaty týkající se demokracie, resp. jejího omezování, jsou nejenom aktuální, ale i polarizující. Stejným případem je i rusko-ukrajinský konflikt (válka), který nám poskytuje zpětnou vazbu, která se týká nejenom demokracie a autoritativních režimů, ale i debat ohledně dezinformací, psychologických operací a omezování svobody slova či vyjadřování pochybností ohledně pravdivosti informací hlavního mediálního proudu.

Diskuse se také týká míry demokratičnosti konkrétních demokratických států, což se týká i možnosti demokracií vystupovat proti nedemokratickým aktérům (nepřátelům demokracie).¹

Tento článek se zaměří na představení konceptu militantní demokracie a bude diskutovat kritiku tohoto konceptu na základě obou výše uvedených případů. Text bude ukotven v rámci poznatků politologie, právní vědy a bezpečnostních studií. Samozřejmě je nutné tento text vnímat jako přehledový, bez ambice věnovat se všem aspektům historických souvislostí, konkrétních případových studií, či legislativních opatření. Koncept militantní demokracie lze považovat za jeden z možných nástrojů (firewall) demokratických (ale i nedemokratických) režimů.

Militantní demokracie: definice

¹ PUŠKÁROVÁ, E.: *Teoretické východiská konceptu militantnej demokracie*. In: *Právny obzor*, 4/2016, s. 331.

Na začátku diskusí ohledně militantní demokracie je vhodné upozornit na názor *Strnada*, že koncept militantní demokracie nelze zařadit pouze do jediné společenskovední oblasti, neboť má multioborový přesah, od právní vědy přes politologii až do oblasti filozofie.¹ Zároveň je koncept militantní demokracie uplatňován různými způsoby, což se odvíjí od rozdílných historických, politických a kulturních aspektů konkrétních států.²

Pojem *militantní demokracie* je odvozen od „zakladatele“ současného moderního modelu ofenzivní demokracie *Karla Loewensteina*, který použil tento termín ve svých článcích z roku 1937. *Loewenstein* analyzoval především úspěch nacistického hnutí v Německu, přičemž upozornil na paradox, kdy slabé demokratické instituce nebyly schopné adekvátně reagovat na jeho nástup, což vedlo ke konci demokratického vývoje.³

Označení „militantní demokracie“ se tak od 30. let minulého století ustálilo zvláště v angloamerickém prostředí. V německém odborném diskurzu se setkáváme s pojmy *streitbare* či *wehrhafte demokratie*, tedy spíše „opevněná“ či „bojovná“ demokracie.⁴ Přestože koncept militantní demokracie vznikl pod vlivem nastupujícího nacismu, týká se i ochrany proti dalším totalitním ideologiím – komunismu, islamismu či široce definovanému terorismu.⁵

Loewensteinova koncepce propojuje politickou a právní oblast obrany demokracie, přičemž v linii politické by obrana měla vycházet z

¹ STRNAD, Š.: Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. In: *Politické vědy*, 3/2014, s. 8.

² Srov. PUŠKÁROVÁ, E.: Teoretické východiská konceptu militantnej demokracie. In: *Právny obzor*, 4/2016, s. 332.

³ Srov. PUŠKÁROVÁ, E.: Teoretické východiská konceptu militantnej demokracie. In: *Právny obzor*, 4/2016, s. 333.

⁴ MAREŠ, M.: Teorie extremismu. In: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 317 - 318; STRNAD, Š.: Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. In: *Politické vědy*, 3/2014, s. 8.

⁵ Srov. JAKESCHOVÁ, K., SMOLÍK, J.: Kritika konceptu militantní demokracie. *Rexter - časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu*, 1/2017, s. 66 - 79.

demokratických metod a měla by být vedena demokratickými prostředky. Výjimku připouští v případech, kdy dochází k ohrožení ze strany totalitarizujících ideologií, jako byl právě fašismus. V takovém případě je nutné použít stejných metod a prostředků, tj. i nedemokratických. Pokud by se tak nestalo, de facto by demokracie napomáhala k nastolení nedemokratického režimu.¹ Proto se podle *Loewensteina* „musí demokracie stát militantní“.²

Centrální myšlenkou této koncepce je přenášení ochrany demokracie do oblasti legálního politického jednání. Demokratický ústavní stát se podle ní nemůže svým protivníkům začít bránit teprve tehdy, když ti překročí hranice trestního zákona.³

Kromě termínu militantní demokracie jsou různými autory využívány i další označení. Jedná se například o substantivní demokracii (*C. Schmitt*), již zmíněnou bojovnou demokracii (*A. Mikulčíková, U. Backes*), bránící se demokracii (*A. Klump*), imunitní demokracii (*A. Pedahzur*), netolerantní demokracii (*E. Nolte*) či agonní demokracii (*C. Mouffe*).⁴

V tomto kontextu je také vhodné upozornit na Schmittovo rozlišení *přítele a nepřítele*, které se projevuje právě v oblasti konkrétních jednání a motivů, což se projevuje i v agendě militantní demokracie.⁵

¹ Viz LOEWENSTEIN, K.: Militant Democracy and Fundamentals Rights I. In: *The American Political Science Review*, 3/1937, s. 417 - 432; DANICS, Š.: Politologicko-právní aspekty militantní demokracie. In: *Business&IT*, 2/2013, s. 157; RAK, J.: *Neo-militant Democracy and (Un)fulfilled Destination of Consolidated Democracies? The Inner Six in Comparative Perspective*. In: *Historia i Politika*, 40/2022, s. 10.

² LOEWENSTEIN, K.: Militant Democracy and Fundamentals Rights I. In: *The American Political Science Review*, 3/1937, s. 423.

³ MAREŠ, M.: *Teorie extremismu*. In: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřítelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 318.

⁴ STRNAD, Š.: Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. In: *Politické vědy*, 3/2014, s. 9; DANICS, Š.: *Politologicko-právní aspekty militantní demokracie*. In: *Business&IT*, 2/2013, s. 155 - 156; srov. PUŠKÁROVÁ, E.: Teoretické východiská konceptu militantnej demokracie. In: *Právní obzor*, 4/2016, s. 335 - 340.

⁵ SCHMITT, C.: *Pojem politična*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 26; blíže viz DANICS, Š.: *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2014, s. 57 - 58.

Na základě antagnoismů (přítel/nepřítel) tak vznikají konkrétní politická opatření normativního charakteru, včetně přístupů militantní demokracie.¹

Podle Mareše a Výborného je militantní demokracie „*taková demokracie, která vystupuje ofenzivně pomocí právních, mocenských a diskursivních nástrojů proti svým ideovým nepřátelům uvnitř systému, a to ještě před tím, než tito nepřátelé iniciují naplnění hlavních hrozeb, které z jejich existence vyplývají. Tito nepřátelé jsou vystaveni represí, která je ovšem výsledkem demokratického politického procesu a nezasahuje nepřiměřeně do základních lidských práv*“.²

Militantní demokracie je typická pro státy, jejichž státnost je často a silně vystavena politickému násilí či pro státy, které nejsou založeny na liberálních hodnotách. Rysem takového režimu pak může být nekompromisní postup proti nepřátelům státu i za cenu porušování základních práv a svobod.³

Část autorů s nástupem nových hrozeb pro demokracii, jako je například kyberterorismus či postupy hybridní války (psychologické operace atp.), používají i termín „neo-militantní demokracie“, který by měl upozornit na nové jevy ohrožující demokracii, resp. i nová opatření.⁴ I z důvodu toho, že se základní opatření militantní demokracie nemění, bude i nadále tento text pracovat s termínem militantní demokracie.

Ochrana demokracie: politika a právo

Loewenstein ve své koncepci propojil politickou a právní oblast ochrany demokracie, jejíž obrana má být vybudována na těchto dvou liniích. V linii politické by obrana měla vycházet z demokratických metod a měla by být vedena demokratickými prostředky. Výjimku připo-

¹ KÉRVEGAN, J. - F.: *Co s Carlem Schmittem?* Praha: Oikúmené, 2015, s. 164.

² MAREŠ, M., VÝBORNÝ, Š.: *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 15.

³ STRNAD, Š.: *Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice*. In: *Politické vědy*, 3/2014, s. 10.

⁴ RAK, J.: *Neo-militant Democracy and (Un)fulfilled Destination of Consolidated Democracies? The Inner Six in Comparative Perspective*. In: *Historia i Politika*, 40/2022, s. 11.

uští v případech, kdy dochází k ohrožení ze strany totalitarizujících ideologií, jako byl fašismus. V takovém případě je nutné použít stejných metod a prostředků. Z toho tedy vyplývá, že dojde-li k ohrožení demokracie, může dojít k derogaci některých jejích principů, jakou je svoboda slova, svoboda sdružování aj. V linii právní se soustředil na legislativní opatření obrany demokracie a stanovil 14 principů, které by měly přispívat k resistenci demokratického státního zřízení vůči erozivním vlivům:

- 1) Uzákonit jako trestný čin povstání, ozbrojenou vzpouru či podněcování ke vzpouře, šíření nepokojů či konspirační jednání.
- 2) Zakázat politickou činnost demokracii ohrožujícím hnutím a politickým stranám.
- 3) Zákonem omezit vznik militantních a ozbrojených složek politických stran a veřejné užívání politických uniforem a stejno-krojů se symboly, označujícími politické postoje.
- 4) Postavení mimo zákon jakýchkoli ozbrojených skupin, které nejsou součástí státních struktur, nýbrž vycházejí z občanské společnosti.
- 5) Zákonná opatření proti výrobě, držení a nakládání se střelnými zbraněmi.
- 6) Zákonná opatření zamezující zneužití parlamentních institucí extremisty.
- 7) Zákonná opatření zamezující nenávistným projevům.
- 8) Zákonná opatření proti veřejným shromážděním podporujícím nenávistné projevy a vyvolávající nepokoje.
- 9) Zákonná opatření omezující za stanovených podmínek svobodu projevu.
- 10) Postavit mimo zákon adoraci politických trestných činů a vyzývání k občanské neposlušnosti v oblasti dodržování zákonů.
- 11) Dbát na vysokou míru loajality u státních ozbrojených složek.
- 12) Dbát na loajalitu ve veřejné správě obecně.
- 13) Vytvořit politickou policii.

14) Omezit vliv zahraniční propagandy.¹

Na základě dalšího vývoje celého konceptu *Giovanni Capiccia* formuloval 4 základní strategie, které mohou demokratické státy využívat v kontextu militantní demokracie. Jedná se o tyto strategie:

- 1) *Strategie militantní*, která vyplývá z kombinace represivního stylu a krátkodobého časového horizontu přijímaných opatření. Výsledkem je represivní zásah do práv a svobod, který je okamžitou reakcí na bezprostřední ohrožení demokratického státu. Represivní metody směřují zejména vůči jedincům či skupinám ve společnosti majícím ideologicky zcela odlišné názory a postoje, přičemž jejich aktivity mají destabilizační vliv a ohrožují samu existenci demokracie.
- 2) *Strategie inkorporace*, která umožňuje ideovým nepřátelům působit jako opozice, čímž se oslabuje jejich destabilizační vliv na demokratický systém, neboť mohou svoji nespokojenost a neshlas vyjadřovat v rámci daného demokratického politického systému, což je odvádí od spontánních násilných akcí.
- 3) *Strategie očištná*, která je podobná předchozí strategii, ale je uplatňována v dlouhodobém časovém horizontu s tím, že navíc zavádí zásady s cílem posílit jádro státních institucí a byrokracie za účelem ochránit je před vlivem extremistů a posílit jejich loajalitu k demokratické vládě.
- 4) *Strategie výchovná*, která se snaží dlouhodobě působit na celou společnost prostřednictvím výchovných a vzdělávacích prostředků s cílem eliminovat antidemokratické názory a postoje osvětou, která staví na multikulturalismu, integraci menšin a

¹ STRNAD, Š.: Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. In: *Politické vědy*, 3/2014, s. 11-12; DANICS, Š.: Politologicko-právní aspekty militantní demokracie. In: *Business&IT*, 2/2013, s. 157-158; LOEWENSTEIN, K.: Militant Democracy and Fundamentals Rights I. In: *The American Political Science Review*. 3/1937, s. 417-432; MAREŠ, M., VÝBORNÝ, Š.: *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 21-22.

na antirasismu. Vzdělání a osvěta jsou především zaměřeny na občanskou společnost, ale i na nevládní organizace.¹

Capoccia také upozorňuje, že při obraně demokracie hrozí dvě krajnosti, kterým je nutno se vyhnout a adekvátně nastavit hranici rovnováhy mezi nimi.

První krajnost představuje situaci, kdy demokratický stát vystupuje ofenzivně vůči ideovým nepřátelům, přičemž represivní opatření jsou natolik razantní, že vláda začne vykazovat autoritativní tendence.

Druhá krajnost nastává v případě, kdy demokratický stát příliš toleruje antidemokratické síly a jejich projevy ve společnosti, což může vést až ke kolapsu celého demokratického státního zřízení. V tomto ohledu Capoccia zdůrazňuje, že čím větší podporu veřejnosti budou získávat nepřátelé demokracie, tím vyšší bude riziko narušení demokratického systému. A to urgentněji bude nutno reagovat na toto nebezpečí ze strany demokratického státu.²

Militantní demokracie v praxi

V současnosti prvky militantní demokracie nalezneme v celé řadě evropských ústavních textů a jejich právních rádech, včetně České republiky i Slovenska.³

Militantní demokracie se často zaměřují na opatření, která se týkají omezování demokratických svobod, konkrétně svobody projevu (v kontextu nenávistných projevů), tisku, sdružování a shromažďování.

¹ DANICS, Š.: Politologicko-právní aspekty militantní demokracie. In: *Business&IT*, 2/2013, s. 160. Blíže viz CAPOCCIA, G.: *Repression, Incorporation, Lustration, Education: How Democracies React to Their Enemies. Towards a Theoretical Framework for the Comparative Analysis of Defence of Democracy*. In: Florence European University Institute, 2001.

² Podrobněji viz CAPOCCIA, G.: *Repression, Incorporation, Lustration, Education: How Democracies React to Their Enemies. Towards a Theoretical Framework for the Comparative Analysis of Defence of Democracy*. In: Florence European University Institute, 2001. DANICS, Š.: *Politologicko-právní aspekty militantní demokracie*. In: *Business&IT*, 2/2013, s. 160.; ² Srov. PUŠKÁROVÁ, E.: Teoretické východiská konceptu militantnej demokracie. In: *Právny obzor*, 4/2016, s. 337–339; STRNAD, Š.: Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. In: *Politické vedy*, 3/2014, s. 7.

³ STRNAD, Š.: Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. In: *Politické vedy*, 3/2014, s. 13; DOLEČEK, M., SMOLÍK, J.: Comparison of Czech and Slovak 'Anti-Extremism' Legislation. In: *Bezpečnostní teorie a praxe*, 3/2022, s. 67–96.

Dalším konkrétním mechanismem je i rozpuštění (zákaz) politických stran.¹ Dalším nástrojem může být i sledování konkrétních osob (extremistů) zpravodajskými službami, tj. zasahování do práva na soukromí konkrétních osob.²

Současné teoretické diskuse, které se týkají postupů militantní demokracie, pracují s více nástroji. K těmto nástrojům krom právních a soudních nástrojů lze přiřadit i sociální kontrolu, kontrolu vzdělávání či kontrolu aktérů zpravodajskými službami.³

Pod militantní demokracii jsou potom ve východní „postkomunistické“ Evropě zařazovány i typické „lustrační zákony“, které stanoví podmínky pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích od samosprávy až po ozbrojené složky. V České republice se jedná zejména o *Zákon č. 451/1991 Sb.*, o stanovení některých předpokladů pro výkon funkcí ve státních orgánech, ve znění pozdějších předpisů, také často označován jako velký lustrační zákon a *Zákon č. 279/1992 Sb.*, o předpokladech pro výkon funkcí jmenováním příslušníků Policie ČR, ve znění pozdějších předpisů, tzv. malý lustrační zákon. Nález Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2001, č. j. *N192/24 Sb. NU 419* zdůraznil, že záměrem zákonodárce bylo znemožnit výkon těchto funkcí mocenským elitám, funkcionářům a spolupracovníkům bývalého komunistického režimu a zejména těm, kteří působili u útvaru Státní bezpečnosti.⁴

¹ Srov. RAK, J.: Neo-militant Democracy and (Un)fulfilled Destination of Consolidated Democracies? The Inner Six in Comparative Perspective. In: *Historia i Politika*, 40/2022, s. 10.

² MAREŠ, M., VÝBORNÝ, Š.: *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 19.

³ KOVANIČ, M., SMOLÍK, J.: Rozpustenie politických strán v Českej republike a Slovenskej republike. In: *Bezpečnostní teorie a praxe*, 1/20018, s. 85 ; podrobněji viz MAREŠ, M., VÝBORNÝ, Š. *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 98 - 113; DOLEČEK, M., SMOLÍK, J.: *Comparison of Czech and Slovak 'Anti-Extremism' Legislation*. In: *Bezpečnostní teorie a praxe*, 3/2022, s. 67-96.

⁴ DANICS, Š.: Politologicko-právní aspekty militantní demokracie. In: *Business&IT*, 2/2013, s. 164; srov. PUŠKÁROVÁ, E.: Teoretické východiská konceptu militantnej demokracie. In: *Právní obzor*, 4/2016, s. 348; ČERNÝ, P.: *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 19.

Nejvýraznějším projevem české militantní demokracie bylo zrušení Dělnické strany (dále jen DS) v roce 2010 Nejvyšším správním soudem (dále jen NSS), který shledal její programatiku xenofobní, opírající se o nacistický národní socialismus, se snahami odporujícími základním principům demokratického státu.¹

První iniciativa na zrušení DS přišla ze strany vlády ČR v prosinci 2008. NSS v březnu 2009 ve svém rozhodnutí Pst 1/2008 – 66 návrh na rozpuštění zamítl. Soud v tomto případě argumentoval, že předložené důkazy nedostatečně dokazují napojení DS na neonacistický Národní odpor a neprokazují ani úmysly strany násilně převzít moc v zemi. Vláda následně v září 2009 podala druhý, mnohem propracovanější návrh na rozpuštění DS, což vedlo nakonec k jejímu rozpuštění v únoru 2010 (rozsudek Pst 1/2009 – 348).² DS se následně v březnu 2010 obrátila na Ústavní soud ČR s návrhem na zrušení rozhodnutí NSS. Tento návrh však byl v květnu 2010 Ústavním soudem odmítnut v rozhodnutí Pl. ÚS 13/10 pro jeho neopodstatněnost. Ústavní soud konstatoval, že DS nebylo upřeno právo na spravedlivý proces a že výhradami navrhovatele se zabýval již NSS. Část členské základny rozpuštěné DS vstoupila do Dělnické strany sociální spravedlnosti (DSSS).³

V judikátu NSS k zastavení činnosti DS byly stanoveny následující podmínky: 1) protiprávnost, 2) přičitatelnost, 3) dostatečné bezpečnostní hrozby pro demokratický právní stát a 4) proporcionalita zamýšleného zásahu a potřeby zásahu do sdružovacího práva.⁴

¹ Srov. STRNAD, Š.: *Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protiextremistické politice*. In: *Politické vědy*, 3/2014, s. 17; SMOLÍK, J., VEJVODOVÁ, P.: *Politický extremismus jako bezpečnostní hrozba?* In: *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 55; BASTL, M. a kol.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 161.

² Konkrétnější rozbor rozsudku viz KOVANIČ, M., SMOLÍK, J.: *Rozpuštění politických stran v České republice a Slovenské republice*. In: *Bezpečnostní teorie a praxe*, 1/20018, s. 92–94.

³ Podrobněji viz DANICS, Š., TEJCHMANOVÁ, L.: *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, s. 49 - 50; KOVANIČ, M., SMOLÍK, J.: *Rozpuštění politických stran v České republice a Slovenské republice*. In: *Bezpečnostní teorie a praxe*, 1/20018, s. 92.

⁴ ČERNÝ, P.: *Zákon o sdružování občanů: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 143–145.

K poměrně bouřlivým diskusím ohledně omezení svobody také došlo v období pandemie Covid-19, které bylo charakteristické nejrůznějšími omezeními, včetně zákazu shromáždění. Nutno upozornit, že úvahy o nouzových stavech státu rozpracovával již C. Schmitt, který také konstatoval, že „opatření státu pro vyrovnání se s mimořádnými bezpečnostními situacemi by měla být krátkodobá a omezená“.¹

Z důvodu pandemické situace (omezení v podobě lockdownu, vyhlášení nouzového stavu) se diskuse přenesly do prostředí internetu, což vedlo i ke zvýšenému využívání sociálních sítí (Facebook, Instagram, Twitter, VKontakte, TikTok apod.) a elektronických médií. Zároveň veřejnost v prostředí internetu získávala velkou část informací o pandemické situaci a jednotlivých protipandemických opatřeních.² V rámci vzniklé situace došlo k uzavření hranic ČR (omezení volného pohybu osob), k zákazu hromadných akcí (omezení sdružování), k nutnosti užívat ochranné pomůcky atp.

Kritika konceptu militantní demokracie

Koncept militantní demokracie je kritizován z normativního hlediska, neboť je vázán na základní demokratické hodnoty, které je však možné různě ideologicky a politicky interpretovat.³ Samotným tématem je i demokracie, kterou lze různě interpretovat (např. z hlediska odlišnosti demokratické praxe od ideálu, resp. zvolených kritérií „demokratičnosti“).⁴

Již samotný výčet výše uvedených opatření militantní demokracie Karla Leowensteina umožňuje kritiku. Především se jedná o zavedení „politické policie“ (viz bod č. 13). Jak poznamenává Puškárová, takovéto opatření nelze považovat za akceptovatelným v liberální demokracii,

¹ DANICS, Š.: *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2014, s. 63.

² SMOLÍK, J.: Covid-19 a skupinová polarizace. In: *Pandémia & demokracia. Budúcnosť demokracie v post-covidovej dobe. Zborník príspevkov z X. ročníka Medzinárodnej vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov*. Košice: UPJŠ, 2022, s. 14.

³ DANICS, Š.: Politologicko-právní aspekty militantní demokracie. In: *Business&IT*, 2/2013, s. 167.

⁴ BENOIST, de A.: *Demokracie jakožto problém*. Zvolen: Sol Noctis, 2022, s. 81.

protože vytvoření politické policie by jasně deklarovalo otevřený boj státu pro jeho politickým oponentům, což je v protikladu k roli policie jako bezpečnostního sboru demokratického státu.¹ V tomto kontextu lze upozornit na klasické dílo *George Orwella* z roku 1949 s názvem „1984“, kde vystupuje tzv. ideopolicie, která dohlíží na ideologickou nezávadnost činů i myšlenek ve společnosti.²

Podobným způsobem lze kritizovat i omezování zahraniční propagandy, která je také v rozporu s principy svobodného šíření myšlenek a názorů, i těch, které nejsou demokratické (či zcela pravdivé).³ V kontextu tohoto tématu se objevují i názory ohledně zavádění cenzury, které se vztahují k opatření, které v ČR vedlo k vypnutí tzv. dezinformačních proruských webových stránek. Jednalo se o cenzuru či postup militantní demokracie v rámci obrany kontextu hybridní války?

Jak poznamenává *Drulák*, demokracie má umožnit všem občanům, aby se po svobodné diskusi zahrnující všechny alternativy vyslovili k řešení otázek, které se jich týkají, a zajistit, že takto utvořená většinová vůle bude uskutečněna.⁴

Demokracie je založena na diskusi, argumentaci a hledání racionálního konsensu, který bude přijat většinou, a zároveň respektován (názorovými) menšinami.

Celkově se dá kritika konceptu militantní demokracie shrnout do čtyř základních bodů. První se týká základního dilematu, tj. zda jsou opatření bránící se demokracie kompatibilní s jejími samotnými základy. Tento aspekt je klíčovým dilematem militantní demokracie a není snad autora, který by na tento rozpor neupozornil. Připustíme-li za určitých okolností potlačení principů demokracie ve jménu jejího zachování, nutně začneme polemizovat s tím, zda a jakým způsobem tato obranná opatření napomáhají efektivní eliminaci jejich ideových oponentů, což je druhým bodem této kritiky. Třetí bod kritiky spočívá

¹ Srov. PUŠKÁROVÁ, E.: Teoretické východiska konceptu militantnej demokracie. In: *Právny obzor*, 4/2016, s. 335.

² Blíže viz ORWELL, G.: *1984*. Praha: Levné knihy, 2009, s. 66–67.

³ Srov. PUŠKÁROVÁ, E.: Teoretické východiska konceptu militantnej demokracie. In: *Právny obzor*, 4/2016, s. 335.

⁴ DRULÁK, P.: *Podvojný svět*. Praha: Academia, 2022, s. 302.

v preciznosti právních formulací jednotlivých opatření stejně jako způsobů, jakým mají být aplikována v praxi. A hodnocení každého konkrétního případu a jeho okolností představuje čtvrtý bod kritiky militantní demokracie.¹

Někteří kritici militantní demokracie (např. *Alexander S. Kirshner*) upozorňují na možnost zneužití konkrétních postupů vůči oponentům vládnoucích elit.² Zároveň je patrné, že samotné označování (*labeling*) nepřátel demokracie může být z dlouhodobého hlediska naprosto kontraproduktivní, protože demokracie může být více vnímána jako více náchylná k autoritářskému zneužití.³ Toto pejorativní a nelegitimní labelování může poměrně snadno vést k ostrakizaci dílčích proudů ve společnosti, které ji však fakticky neohrožují, ani to není jejich záměrem. Taková frustrace může vést navíc k další radikalizaci i do té doby umírněných (či pouze pokrokových) politicko-sociálních profilací jednotlivých elementů.⁴

Problém lze spatřovat i v samotném rozhodnutí státního aparátu o vyloučení konkrétní politické strany z demokratické soutěže. Kritéria jsou často nejasná, přičemž podstatnou roli sehrávají „mainstreamová“ média, která komunikují veřejnosti skutečnou, či pouze domnělou nepřijatelnost „nedemokratických aktérů“.

Cena za obranu demokratického zřízení je v podobě omezení práv a svobod, což je zároveň i „paradox militantní demokracie“.⁵

¹ DANICS, Š.: Politologicko-právní aspekty militantní demokracie. In: *Business&IT*, 2/2013,

s. 167; MAREŠ, M., VÝBORNÝ, Š.: *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 27.

² KIRSHNER, A. S.: *A Theory of Militant Democracy: The Ethics of Combating Political Extremism*. New Haven: Yale University Press, 2014, s. 82.

³ RAK, J.: Neo-militant Democracy and (Un)fulfilled Destination of Consolidated Democracies? The Inner Six in Comparative Perspective. In: *Historia i Politika*, 40/2022, s. 11.

⁴ JAKESCHOVÁ, K., SMOLÍK, J.: *Kritika konceptu militantní demokracie*. *Rexter – časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu*, 1/2017, s. 75.

⁵ DANICS, Š.: *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2014, s. 50; DANICS, Š., TEJCHMANOVÁ, L.: *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, s. 47.

Diskuse: firewall a demokracie?

Jednotlivé postupy militantní demokracie můžeme vnímat jako určitý druh ochrany (firewallu). V poslední době je koncept militantní demokracie uplatňován i na akutní hrozbu terorismu, včetně islamistického terorismu, nejen ve světě, ale i v jednotlivých unijních evropských státech, které se angažují v různých bezpečnostních aktivitách v rámci islámského světa.¹

Rovnováha mezi efektivní obranou demokracie na jedné straně a individuálními a kolektivními právy a svobodami na straně druhé je mnohem komplikovanější v praxi než v teorii. Nicméně praxe by měla vycházet z určitých standardů plynoucích z teorie. Na základě výše zmíněného současného přístupu k militantní demokracii ji můžeme označit jako hodnotově orientované rozhodnutí demokratického (ústavního) řádu, který je vyjádřen souhrnem norem, institucí a opatření k ochraně tohoto demokratického pořádku a snažící se předcházet zvláště zneužití svobody.²

Postupy militantní demokracie by však neměly být uplatňovány proti „demokratickým“ či „radikálním“ kritikům státu, státních institucí a jednotlivých politických představitelů. Důvodem může být mj. to, že kritici se zaměřují na problémy, které obhájcí demokracie přehlížejí nebo dokonce zatajují.³

Zároveň je problematické zveřejňování politických stran, organizací a institucí, které nejsou konformní se současnou podobou demokracie.

Podstatné je také zmínit, že jednotlivé koncepty militantní demokracie vychází z různých demokratických právních kultur, což se týká i způsobů jejich implementace v praxi.⁴

¹ DANICS, Š.: *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2014, s. 51.

² STRNAD, Š.: Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. In: *Politické vědy*, 3/2014, s. 27.

³ DANICS, Š.: *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2014, s. 45.

⁴ STRNAD, Š.: Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. In: *Politické vědy*, 3/2014, s. 27.

Závěr

Tento příspěvek se zaměřil na koncept tzv. militantní demokracie, včetně deskripce jednotlivých opatření, která lze aplikovat v kontextu obrany demokratického systému. Na druhou stranu postupy militantní demokracie mohou zpochybňovat samotnou „demokracii“. Uplatňované nástroje mohou totiž být aplikovány značně selektivně ve vztahu k reálným, ale i potenciálním kritikům „stavu“ demokracie.¹ Principy militantní demokracie tak mohou být zneužívány politickými elitami, které se snaží těmito způsoby diskreditovat politické oponenty.

Militantní demokracie je zvláštním typem politiky obrany demokracie, který používá ofenzivní a razantní právní a politické nástroje, které mají omezit práva a svobody extremistickým (teroristickým) subjektům různého ideového ražení.²

K nejsložitějším úkolům bezpečnostní politiky státu patří nalezení vyváženého přístupu v eliminaci extremismu či terorismu na jedné straně a zachování základních práv občanů na straně druhé.³

Militantní demokracie je také do určité míry ovlivněna konkrétním státem, který tyto postupy aplikuje, především pak soudním systémem a politickými diskusemi. Stejně tak lze konstatovat, že každý demokratický režim je specifický, má odlišné historické zkušenosti, parametry, instituce, tradice atp.⁴ Specifická je i diskuse týkající se „míry demokratičnosti“ jednotlivých demokracií. Demokracie, které nesplňují některé z parametrů (podmínek) demokracie, totiž mohou o to více používat postupy militantní demokracie.

Militantní demokracie by měly vystupovat proti ohrožení základních demokratických principů a hodnot vždy v souladu s těmito principy. Zneužití nástrojů militantní demokracie (např. v rozporu s právními normami) by zároveň znamenalo konec demokracie.

¹ JAKESCHOVÁ, K., SMOLÍK, J.: *Kritika konceptu militantní demokracie*. *Rexter – časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu*, 1/2017, s. 75.

² Viz DANICS, Š.: *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2014, s. 70.

³ STRNAD, Š.: *Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice*. In: *Politické vědy*, 3/2014, s. 14.

⁴ JAKESCHOVÁ, K., SMOLÍK, J.: *Kritika konceptu militantní demokracie*. *Rexter – časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu*, 1/2017, s. 74

V souladu s tématem této konference lze konstatovat, že firewall musí zabezpečovat, ale nesmí ohrožovat, případně výrazným způsobem měnit (demokracii).

Literatúra:

BASTL, M. a kol. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Grada Publishing, 2011.

BENOIST, de A. *Demokracie jakožto problém*. Zvolen: Sol Noctis, 2022.

CAPOCCIA, G. *Repression, Incorporation, Lustration, Education: How Democracies React to Their Enemies. Towards a Theoretical Framework for the Comparative Analysis of Defence of Democracy*. In: Florence European University Institute, 2001. Dostupné na internetu: <<https://ecpr.eu/Events/Event/PaperDetails/5465>>.

ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck, 2008.

ČERNÝ, P. *Zákon o sdružování občanů: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010.

DANICS, Š. Politologicko-právní aspekty militantní demokracie. In: *Business&IT*, 2/2013.

DANICS, Š. *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2014.

DANICS, Š., TEJCHMANOVÁ, L. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017.

DOLEČEK, M., SMOLÍK, J. Comparison of Czech and Slovak 'Anti-Extremism' Legislation. In: *Bezpečnostní teorie a praxe*, 3/2022.

DRULÁK, P. *Podvojný svět*. Praha: Academia, 2022.

JAKESCHOVÁ, K., SMOLÍK, J. Kritika konceptu militantní demokracie. *Rexter – časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu*, 1/2017.

KÉRVEGAN, J.-F. *Co s Carlem Schmittem?* Praha: Oikúmené, 2015.

KIRSHNER, A. S. *A Theory of Militant Democracy: The Ethics of Combating Political Extremism*. New Haven: Yale University Press, 2014.

KOVANIČ, M., SMOLÍK, J. Rozpuštění politických stran v České republice a Slovenské republice. In: *Bezpečnostní teorie a praxe*, 1/20018.

LOEWENSTEIN, Karl. Militant Democracy and Fundamentals Rights I. In: *The American Political Science Review*. 3/1937.

MAREŠ, M. Teorie extremismu. In: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2005.

MAREŠ, M., VÝBORNÝ, Š. *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013.

ORWELL, G. 1984. Praha: Levné knihy, 2009.

PUŠKÁROVÁ, E. Teoretické východiská konceptu militantnej demokracie. In: *Právny obzor*, 4/2016.

RAK, J. Neo-militant Democracy and (Un)fulfilled Destination of Consolidated Democracies? The Inner Six in Comparative Perspective. In: *Historia i Politika*, 40/2022.

SCHMITT, C. *Pojem politična*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.

SMOLÍK, J. Covid-19 a skupinová polarizace. In: *Pandémia & demokracia. Budúcnosť demokracie v post-covidovej dobe. Zborník príspevkov z X. ročníka Medzinárodnej vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov*. Košice: UPJŠ, 2022.

SMOLÍK, J., VEJVODOVÁ, P. Politický extremismus jako bezpečnostní hrozba? In: *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

STRNAD, Š. Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. In: *Politické vedy*, 3/2014.

Firewall demokracie

Zborník príspevkov

Zostavovatelia: Mgr. Martina HURČALOVÁ
PhDr. Lukáš JAKABOVIČ, MBA
Mgr. Jana KSEŇÁK GREGOVÁ

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2024
Počet strán: 199
Rozsah: 11,04
Vydanie: prvé

ISBN 978-80-574-0311-1 (e-publikácia)